

'Sstt, ik lees!' Zelfsturend literatu- ronderwijs als neusje van de zalm

1 november 2003

Auteur: Gerd Cornelissen

Volume: 33

Nummer: 2

Pagina's: 21-32

Documenten

- [vonk_jrg33_038.pdf](#)

21 sstt ik lees zelfsturend literatuuronderwijs als neusje van de zalm gerd cornelissen met een methode om leerlingen van de derde graad zelfstandig en zelfsturend te laten werken aan een graadomvattend leesdossier serveren wij naar ons gevoel het neusje van onze zalm het geraamte van de zalm is een leerlijn leren leren van 1 tot 6 niet echt lekker op zich maar wel onmisbare basismaterie de zalm is de geleidelijke opbouw van zelfstandig zelfsturend leren in het vak nederlands in de derde graad een smakelijke hap zorgvuldig bereid het neusje van de zalm is wat leerlingen met literatuur doen met een graadomvattend leesdossier gaan zij op lees en verwerkingsontdekking e leerling kan op een meer traditi schoolbrede leerlijn leren leren van 1 tot en onele manier met een boek met 6 bedoeling van deze leerlijn is leerlin omgaan als structurele lezer of gen gradueel en heel bewust trainen in leer als affectieve lezer of het wat alter vaardigheden verwerkings regulatie en natiever aanpakken als mediabewus affectieve vaardigheden te lezer of creatief aan de slag gaan of een einddoelstelling is dat verantwoorde mengeling maken of het nog onze leerlingen autonome de leerling mag anders aanpakken de leerling denkt na leerders worden die hun zijn eigen leer en kiest zelf zijn weg richting eindterm lite eigen leerproces in han proces in handen rair competente lezer de leerkracht mag den kunnen nemen kun nemen en wordt begeleider zijn bij deze ontdekkingstocht nen sturen en evalueren geboeid zijn rol is coachend niet docerend de leer in het leesdossier worden ling mag zijn eigen leerproces in handen de leerlingen zelfverant nemen en wordt geboeid het proces is fas woordelijke en zelfsturende leerders voor cinerend de eindproducten zijn soms een welbepaalde doelstelling van het vak gewoon maar vaker nog buitengewoon neder lands namelijk literair competente neusjes van de zalm lezer worden deze doelstelling wordt pas bereikt nadat leerlingen ook binnen het vak nederlands vanaf het begin van de derde de leerlijn graad heel systematisch en expliciet geoe fend hebben in het gebruik van verwer zoals in de inleiding beschreven is het lees kings regulatie en af-

fectieve strategieën dossier een eindpunt ingebed in een voor een uiteenzetting over de schoolbrede nov dec 2003 nummer 2 33e jaargang 22 leerlijn leren van 1 tot en met 6 en proces als iets van zichzelf beschouwen en over de graduele opbouw binnen het vak er bijgevolg veel gemotiveerder en persoon nederlands verwijzen we naar eerdere lijker creatiever aan werken doordat er ook publicaties cornelissen 2000 en in de klas aan gewerkt wordt ontstaat er vercammen 2000 een cultuur van informele gesprekken over literatuur en interpretatie onder mekaar en met de leerkracht als coachende leerkracht kan je je literaire ei ten volle kwijt bij die ene het leesdossier leerling die valt voor de ontdekking van de wat achtergrond hemel geen nood voor de nuchtere leerling die daar geen kaas van gegeten heeft met vanaf het eerste jaar van de derde graad hem kan een babbel over het fiction en fact wordt voor nederlands een lesuur per week gehalte van de laatste van bob mendes uitgetrokken voor zelfstandig zelfsturend even boeiend zijn leren de leerlingen wer ken tijdens dat lesuur in de producten die leerlingen maken zijn de klas aan een aantal interessant en echt de behoefte aan als coachende opdrachten in het begin zo maar iets overnemen uit een boekje of leerkracht kan je zeer gericht en beperkt in van het net is bijzonder klein integendeel je literaire ei ten tijdsduur daarna worden de meeste leerlingen beschouwen het volle kwijt bij die het grotere ruimere amper nog als werk een klein aantal zou ene leerling die opdrachten met een eer eigenlijk constant afgeremd moeten wor valt voor de der open karakter de den zij hebben de neiging om er al hun ontdekking van leeromgeving is zo dat de andere schoolwerk bij te vergeten aan het de hemel leerlingen voldoende einde van de rit eindexamen zesde jaar ruimte hebben om naar hebben alle leerlingen duidelijk een weg keuze individueel of in afgelegd in de richting literair competente groep te werken en dat zij lezer het zijn heel verschillende wegen kunnen beschikken over computers met niet altijd richting lezer internetaansluiting en een beperkt aanbod voor het leven maar wel secundaire literatuur vanaf het tweede altijd open voor het avon aan het einde van semester van het vijfde jaar is het werken tuur boek zonder zure de rit eindexamen aan zes lectuurtaken binnen het leesdossier oprispingen en met een zesde jaar hebben een van de opdrachten waaraan zij binnen terugblik op een aange alle leerlingen dat lesuur kunnen werken name leerervaring duidelijk een weg afgelegd in de het leesdossier is zo opgesteld dat leerlin als leerkracht is het wer richting literair gen voor elk boek dat ze lezen heel bewust ken met een leesdossier competente lezer een of meerdere verwerkingsvormen gaan een stap die je makkelijk kiezen die passen bij het boek en bij zich kan nemen niet te ver zelf zij moeten nadenken over hun keuze van bewandelde paden en deze ook verantwoorden door deze geen echt nieuw of extra werk enkele jonge keuze van verwerking heel bewust bij de collega s zijn er zonder problemen ingestapt leerling te leggen en niet bij de leerkracht te en zijn enthousiast onze collega s frans en houden gaan leerlingen het verwerkings engels gebruiken het leesdossier met spe 33e jaargang nummer 2 nov dec 2003 23 cifieke terminologie vertaald in het frans en voor de concrete uitwerking verwijzen we het engels in de talenklassen ondertussen naar de bijlage bij dit artikel de inspiratie ook voor lectuurtaken frans en engels en voor dit leesdossier is gehaald bij dirksen ook zij willen niet meer terug naar hun vroe prak

1998 gere boeiende maar door de leerkracht bepaalde opgaven gerd cornelissen p
a sint ritacollege pierstraat 1 2550 kontich gerd cornelissen ritacollege be biblio-
grafie cornelissen g 2000 van schoolslag en watergewenning een voorzichtige
duik in het bad van zelfsturend zelfstandig leren in a mottart red retoriek en prak-
tijk van het schoolvak nederlands 2000 gent academia press p 157 165 dirksen j d
prak 1998 handleiding leesdossier een complete gids voor docen ten nederland en
moderne vreemde talen amsterdam bulkboek vercammen l 2000 de centrale
plaats van het leren leren in leerlinggericht vaardig heidsonderwijs in schoolleid-
ing en begeleiding 28 p 121 158 nov dec 2003 nummer 2 33e jaargang 24 bijlage
nederlands leesdossier derde graad 1 wat het leesdossier is een weergave van je
verwerking van lectuur in het tweede semester van het vijfde jaar en het volledige
zesde jaar het is ook de weergave van je leerpro ces in verband met literatuur
lezen en beleven in twee uitgewerkte balansverslagen 2 hoe het leesdossier bevat
de uitwerking van zes verplichte lectuurtaken en twee balans verslagen daarnaast
mag je in het leesdossier nog andere leeservaringen opnemen maar dat is niet ver-
plicht de zes verplichte lectuurtaken zijn verspreid over drie semesters 1 twee lec-
tuurtaken in het tweede semester van het vijfde jaar een individueel een mag met
2 of 3 2 twee lectuurtaken in het eerste semester van het zesde jaar een indivi-
dueel een mag met 2 of 3 3 twee lectuurtaken in het tweede semester van het
zesde jaar individueel of met 2 of 3 de balansverslagen zijn verdeeld over de twee
jaren een aan het einde van het vijf de jaar een aan het einde van het zesde jaar 3
evaluatie elke lectuurtaak wordt afzonderlijk beoordeeld op de volgende criteria
verwerkingsorientatie verwerking grondigheid aangepastheid kwaliteit origi-
naliteit nauwkeurigheid structuur verwoording elk balansverslag wordt beo-
ordeeld op de volgende criteria leerproces zelfanalyse structuur verwoording 33e
jaargang nummer 2 nov dec 2003 25 op het eindexamen van het zesde jaar is er
een evaluatiegesprek rond je leerproces in verband met literatuur lezen waarbij
het gehele leesdossier een doorslaggevende rol speelt 4 boekkeuze in het vijfde
jaar maak je een keuze uit de lectuurlijst voor het vijfde jaar in overleg met de
leerkracht mag je een uitstapje maken naar de lijst van het zesde jaar ook recente
uitgaven mag je voorleggen in het zesde jaar maak je een keuze uit de lectuurlijst
voor het zesde jaar ook hier mag je recente uitgaven voorleggen bovendien mag je
een boek volledig vrij kiezen fictie of non fictie een verantwoording van je
boekkeuze is niet verplicht maar wel zeer zinvol 5 verwerkingsmogelijkheden voor
het leesdossier worden vier verwerkingsmogelijkheden voorgesteld als leren de
lezer ga je zelf op zoek in deze verwerkingsmogelijkheden enerzijds naar wat jou
ligt en boeit anderzijds naar die verwerking die dat boek voor jou een meer
waarde kan geven 1 als mediabewuste lezer een boek situeren in tijd en
maatschappij door mediaonderzoek recensies besprekingen optredens conflicten 2
als gestructureerde lezer een boek als gestructureerde lezer benaderen door het
te plaatsen in het com municatieschema door het te ontleden vanuit romantech-
nische hoek door een laag van het boek uit te diepen 3 als affectieve lezer een
boek als affectieve lezer benaderen door na te gaan hoe het boek jouw gevoelens
aanspreekt je onderzoekt wat het thema van het boek of de persona ges of de
standpunten of de uitwerking jou doen 4 als creatieve lezer als creatieve lezer

spoort het boek jou aan om zelf creatief aan het werk te gaan en op een creatieve manier je verwerking vorm te geven met de nodige verbale duiding je mag je per boek beperken tot een grondige verwerkingsvorm je mag ook vormen combineren belangrijk is dat je over je keuze van verwerkingsvormen nadenkt en dat je een ge-gronde verantwoording geeft in de verwerkingsorientatie in het geheel van je lees-dossier mag je uiteraard komen tot voorkeuren als gevolg van een leer proces niet als het gevolg van vooroordelen die leiden tot steeds dezelfde keuzen nov dec 2003 nummer 2 33e jaargang 26 5 1 verwerking 1 als mediabewuste lezer op-dracht op zoek gaan in de media naar meningen besprekingen en recensies kan bij elke verwerkingsvorm nuttig zijn het is alleszins interessant om te zoeken wat an-deren recensenten gewone lezers of jongeren van een boek vinden je kan gevon-den materiaal ondersteunend gebruiken bij een verwerking je kan er ook voor kiezen om het toetsen van mediamateriaal aan je eigen mening als verwerking op zich uit te werken in dit laatste geval ga je uitvoeriger te werk als je internet wil gebruiken moet je voor deze benadering een recent en voldoende bekend werk kiezen 1 mediaspotting zoek in de media wat je vindt over een boek of een schri-jver leg een map aan van dit materiaal uiteraard moet je verzameling uit een repre-sentatief aantal bronnen komen 2 beoordeel het gevonden materiaal op kwaliteit een uittreksel is van een ande re kwaliteit dan een recensie wie zijn bijvoorbeeld de literatuurrecensenten van de bekende kranten en tijdschriften en voor welk soort van literatuur vallen zij delen leken hun opinie of is er een kloof tussen de bon ton en het leesveld 3 spoor overeenkomsten en verschillen in mening over het boek op krijgt het over het algemeen een goede of een slechte beoordeling 4 toets de gevonden meningen aan je eigen mening waarmee ga je akkoord waarmee ga je niet akkoord product 1 ten minste 8 recensies artikels 2 min 20 lijnen 3 4de van een a4 3 2 a 3 blz commentaar 4 1 blz commentaar 5 2 verwerking 2 als gestruc-tureerde lezer de verschillende mogelijkheden waaruit je kan kiezen voor de struc-turele analyse van een roman zijn 1 communicatieschema 2 romantechische anal-yse 3 lagenmodel 5 2 1 lectuurtaak gebaseerd op het communicatieschema het uit-gangspunt van deze lectuurtaak is dat literatuur een vorm van communicatie is het gelezen boek wordt besproken vanuit de componenten die samen het com-municatieproces vormen 33e jaargang nummer 2 nov dec 2003 27 opdracht besprek-ing van de componenten van het communicatieschema 1 zender merk je sporen van de zender in je boek bijvoorbeeld autobiografische gege vens leeftijds of sek-segebonden opvattingen 2 ontvanger schets het profiel van de ideale ontvanger voor jouw boek in hoeverre beant woord jij aan het profiel van de ideale ontvanger voor dit boek 3 boodschap hier ga je op zoek naar de boodschap van het boek wat is de boodschap van het boek op het niveau van de gebeurtenissen hier moet je zoeken naar concrete motieven intrige op het niveau van de onderlaag hier moet je zoeken naar abstracte motie ven formuleer ook het thema met verantwoording 4 context bespreek de invloed van tijd en cultuur op het boek bespreek de maatschappe lijke en of filosofische context waarbinnen het verhaal verteld wordt 5 kanaal is een roman het geschikte kanaal om de boodschap over te brengen welke andere kanalen zouden mogelijk zijn onderzoek de kanalen in het kanaal welke kanalen gebruikt de auteur om de boodschap over te brengen 6 tekensys-

teem evalueer het tekensysteem dialect standaardtaal van het boek op het vlak van taal en stijl stijlfiguren en dergelijke 7 effect welk effect beoogt de auteur met dit boek welk effect heeft het boek ook daad werkelijk op jou confronteer bijvoorbeeld de behandeling van het thema met je eigen visie geef je persoonlijke evaluatie spreek een waardeoordeel uit en verantwoord dat door middel van criteria product bespreking van al deze componenten van het communicatieschema of van die componenten die belangrijk zijn voor de interpretatie van het boek dat jij gelezen hebt nov dec 2003 nummer 2 33e jaargang 28 5 2 2 lectuurtaak gebaseerd op romantische aspecten opdracht 1 verteller en vertelperspectief is er sprake van een auctoriele of personele verteller welke positie neemt de verteller in ten opzichte van het verhaal het gezichtspunt van een alleswetende verteller het gezichtspunt van een vertelinstantie die vanuit verschillende personages vertelt of het gezichtspunt van een verteller die objectief registreert geef argumenten voor je antwoord 2 tijd tijdsordering chronologisch flash backs flash forwards prospectieve of retrospectieve elementen tijdsmanipulatie wat is de verteltijd wat is de vertelde tijd zijn er versnellingen vertragingen 3 personages wie zijn de hoofdpersonages de belangrijkste nevenpersonages hebben de hoofdpersonages een genuanceerde of ongenueerde karaktertekening werk uit zijn zij statisch flat of dynamisch round 4 spanningsopbouw hoe is de literaire spanning opgebouwd is er kennisvoorsprong emotionele spanning of kennisachterstand intellectuele spanning hoe is de spannings boog 5 intrige is het verhaal een opgang of een ondergangverhaal intern of extern geef argumenten 6 motieven wat zijn de concrete motieven wat zijn de abstracte motieven is er een verband tussen de twee verantwoord 7 stijl welke taal gebruikt de schrijver verteller is het hoofdzakelijk literaire of zakelijke taal worden er stijlfiguren gebruikt welke product bespreking van al deze romantische aspecten of van diegene die belangrijk zijn voor de interpretatie van het boek dat jij gelezen hebt 33e jaargang nummer 2 nov dec 2003 29 5 2 3 lectuurtaak gebaseerd op het lagenmodel opdracht bij deze lectuurtaak moet je je richten op een grondige studie van een of twee lagen van het boek de lagen die voor studie in aanmerking komen zijn de psychologische laag de sociologische laag de filosofische laag de esthetische laag bij je studie van een laag moet je secundaire literatuur raadplegen en verwerken in je bespreking even kort wat je in verband met de lagen zoal kan bespreken 1 psychologische laag analyse van de hoofdpersonages portret van de persoonlijkheid karakterontleding bespreking van de evolutie opgang ondergang interpretatie van een personage bij het analyseren van de psychologische laag heb je een aantal mogelijkheden freudianse analyse dieptepsychologie karaktertypologieen volgens jung of heymans secundaire literatuur in verband met psychoanalytische literatuurstudie psychologie 2 sociologische laag analyse van het soort maatschappij dat in de roman naar voren komt ideologie waardestelsel politiek systeem maatschappijvorm maatschappijkritiek historisch kader in hoeverre wordt de laag van de gebeurtenissen bepaald door de sociologische laag secundaire literatuur in verband met socioanalytische literatuurstudie sociologie politicologie geschiedenis 3 filosofische laag analyse van de opvattingen ideeën manieren van denken filosofieën die als motief herhaald en betekenisvol verhaalelement aanwezig zijn ethische visie moreel

waardestelsel wat is geoorloofd wat is aanvaardbaar wat is goed kwaad existentieele metafysische visie nov dec 2003 nummer 2 33e jaargang 30 wat is de zin van het leven wat is zinvol leven wat is de toekomst van het leven wat is de zin van de dood nadenken over het zijn het bestaan en het niet bestaan secundaire literatuur in verband met moraalfilosofie filosofie 4 esthetische laag analyse van de literaire techniek structuur en vorm van het verhaal welke literaire technieken zijn uitgewerkt in hoeverre is de structuur literair welke vormelementen vallen op beoordeling van globale literaliteit vergelijking met andere kunstvormen van dezelfde periode secundaire literatuur in verband met literaire vormen literatuurtechniek kunst slotoordeel 1 in welke mate is de gelezen roman gelaagd zijn deze verschillende lagen in voldoende mate uitgewerkt 2 waarom heb je de laag die je besproken hebt gekozen 3 heeft het bestuderen van een laag bijgedragen tot je persoonlijke receptie van het boek waarom wel of niet product grondige bespreking van een van deze lagen aan de hand van secundaire literatuur slotoordeel van ongeveer 1 blz 5 3 verwerking 3 als affectieve lezer opdracht beschrijf je affectie met het verhaal het thema de uitwerking de personages de maatschappelijke en of levensbeschouwelijke opvattingen van het boek verantwoord al deze affecties je kan vertrekken vanuit toen ik het boek uit had wat me het meest is bijgebleven ik koos het boek omdat de titel me deed denken aan en inderdaad product min 2 blz gestileerd proza 33e jaargang nummer 2 nov dec 2003 31 5 4 verwerking 4 als creatieve lezer opdracht enkele suggesties 1 bij de voorstelling van deze roman hoort een begeleidende folder die enerzijds informatieve ingrediënten bevat en anderzijds als promotiemiddel moet fungeren en daarom ook visueel attractief is indien je in deze folder de symbolische toer opgaat graag vergeet je de begeleidende verduidelijkende uiteenzetting niet 2 dit boek vraagt om enkele minimum 2 illustraties symbolische waar precies moeten ze ingevoegd worden voorzie elke illustratie van een volledige toelichting 3 je boek of een facet ervan nodigt je uit tot het schrijven van een krantenartikel je kiest zelf een bepaalde rubriek en vergeet een afzonderlijke toelichting niet waarin je het verband boek artikel verwoordt 4 je ging grasduinen in poeziebundels allerhande op zoek naar een gedicht dat verrassend goed bij dit boek past schrijf een motivatie van je keuze je verwerkte bovendien je leeservaring in een poëtisch moment het resultaat jouw gedicht is zeker niet vrij van symboliek vandaar enige toelichting 5 zoek tien foto's of maak tien foto's die bij het boek passen motiveer het verband tussen foto en boek en werk bij voorkeur symbolisch met de nodige toelichting 6 maak een eigen cover voor het werk leg het verband uit tussen de door jouw geproduceerde cover en de inhoud van het werk 7 maak een geluidsband bij je boek zoek passende muziek songteksten geluiden die naar jouw gevoel bij het boek horen motiveer je keuze uitvoerig even tueel monteer je ook een geluidstape 8 herschrijf een fragment vanuit een ander vertelstandpunt licht ook toe waar om je net dit vertelstandpunt hebt gekozen 9 ga op zoek naar vijf gedichten rond dezelfde thematiek schrijf telkens neer waarom je ze gekozen hebt en welk nieuw aspect ze aanreiken maak er een bundeltje van met een knappe voorpagina 10 herschrijf een fragment in een andere stijl 11 schrijf het dagboek van het hoofdpersonage nov dec 2003 nummer 2 33e jaargang 32 12 maak een nieuwsbericht radio of tv met de gegevens uit

dit verhaal 13 schrijf namens een jury die dit werk bekroont met een literaire prijs
een juryverslag je dat je als woordvoerder zou voorlezen bij de bekendmaking 14
neem een ander boek waarmee je dit zou kunnen vergelijken leg uit waarom prod-
uct kies een van de opdrachten en werk degelijk uit nederlands leesdossier derde
graad boek 1 verwerkingsorientatie 1 1 keuze verwerking en 1 2 verantwoording
2 taakorientatie en planning 2 1 inventaris wat moet ik doen voor deze taak 2 2 ho-
eveel tijd heb ik nodig om deze taak te maken 2 3 hoe verdeel ik die tijd 3 evalu-
atie 3 1 evaluatie verwerkingskeuze goed of slecht en waarom 3 2 evaluatie ti-
jdsschatting 3 3 opvolging planning 3 4 geleerd voor de volgende keer 33e jaar-
gang nummer 2 nov dec 2003